



# Tovdalselva: En godt bevart hemmelighet

Som laksefisker er det lett å bli blindet av elver med status og statistikk. Vi reiste mot strømmen og fikk en opplevelse vi trodde tilhørte fordums tid.

Tekst/foto: Hans Kristian Krogh-Hanssen



**IKKE BARE SMÅ-LAKS:** Tor Arne Andreassen med storlaks i «små-lakselva» Tovdal. I sesongen 2014 ble det tatt flere lakser rundt 10 kilo her.

**D**ere kommer på perfekt vannstand, men fisken har ikke vært veldig bitevillig de siste dagene. Det har likevel gått opp 60 laks i trappa de siste 48 timene!

Johan Olsen rekker fram hånda og skuer mot elva. Seinsommersola lager silhuetter av løvskog over de blanke strømvirvlene i Boenfossen. Vi har kun et par timer på oss til å prøve det som kalles indrefiletet av laksefisket i Tovdalselva. Det er her det tradisjonelt sett blir tatt mest laks i vassdraget. Det er også her mye av historien bak det tidligere så kjente fiskeriet i elva ble bygget opp. Boen Gård er i dag eid av tre familier, alle etterkommere etter skipsmekler Johan G. Olsen. Johan har ansvaret for driften av gården og fisket, og idet de første fluene pisker overflaten, fyller han på med historie:

– Historien starter i 1520. Den gang eide kong Christian II rettighetene til fisket. Han leide ut fisket til sine embetsmenn for 10 tonn ferdig bearbeidet laks i året fra Boenfoss. Etter hvert vokste det opp mange behov for transport og lagring rundt laksefisket, og senere kom også sagbruksvirksomhet og tømmerekjøp. Navnet «Boen» kommer fra «boden», altså lagringsplassen, forklarer Olsen.

Tovdalselva var lenge en av de beste lakseelvene i landet. I årene 1880–83 ble den rangert som nummer tre i Norge, regnet både etter vekt og verdi. Største fangst ble registrert i 1883 med drøye 17 tonn, ifølge Direktoratet for naturforvaltning.

Det var også på denne tiden de engelske lordene kom til Tovdalselva. Karene i tweed og slips dro laks i utrolige mengder. Rekorden holder Mr. William Radcliffe. I 1924 fikk han visstnok 1024 laks på stang i løpet av 31 dagers fiske. Alle på flue.

#### **FORSIKTIG RENESSANSE**

Sur nedbør begynte å få betydning for elva allerede ved inngangen til 1900-tallet, og rundt 1970 var laksebestanden i Tovdalselva tapt. Det ble startet omfattende kalking i 1997 og senere kultivering ved utsetting av rogn, som ga resultater for fiskebestanden. Selv om det ikke er den originale tovdalslaksen som nå går opp vassdraget, er laksen godt tilbake, ifølge leder i Nedre Tovdal Fiskelag, Jørgen Birkenes.

– I 2003 ble det tatt 300 kilo laks, men allerede i 2011 ble det tatt 3 tonn. Det er en bra utvikling. Dette er likevel et godt stykke fra toppårene på 1880-tallet da fangstene var over 12 tonn. I 2012, 13 og 14 så vi en nedgang på fangsten. I 2014 ble det tatt 1200 kilo. Grunnen var lite og altfor varmt vann i elva gjennom sommeren. Fisken var der, det kunne vi se på video og teller ved Boenfossen. Totalt 3000 laks passerte telleren i 14-sesongen, men mange av dem i september, sier Birkenes.





### PÅ RETT STED TIL RETT TID

Etter en halvtimes fiske i nedre del flytter vi oss noen hundre meter. En fornøyd herre kommer vandrende nedover elva med 3,5 kilo dryppende laks i hånden. En typisk tovdalsfisk.

– Den tok akkurat da det begynte å mørkne, gliser Gunnar Krogsveen. – Dette er ei utrolig flott elv! Naturen rundt er fantastisk, variert og unik. Det er nesten så en skulle hatt tweed og slips når man går langs breddene her, sier han. – Og selv om det er fint med lite fiskepress, er dette ei elv som fortjener å bli bedre kjent. Det er

jo ikke noen vits å kjøpe flybilletter nordover når man har slike muligheter her nede ...

Vi skriver det bak øret og fortsetter mot fossen. Det blir mørkt før vi har vadet oss ut på to av de små skjærene som ligger på østsiden av elva. Før i tiden hadde de visstnok konkurranser her. Den som klarte å ro stanga rundt skjæret nærmest fossen uten å få fisk, fikk 10 øre. Sanne eller ikke – slike historier gir i hvert fall inspirasjon.

Og riktig nok – kastet etter napper det i flua. Forsiktig lugging. Den sitter ikke. Jeg rekker akkurat å banne

**EN HEMMELIGHET:** Øvre deler av Tovdalselva kan godt betraktes som en liten hemmelighet. Du skal være godt kjent her for å finne laksens standplasser.

over å ha strammet opp for tidlig, da jeg hører fiskekompis Tor Arne rope i mørket bak meg. 20 minutter senere står han med sju kilo blank tovdalslaks på den veldressede gressplassen foran Boen gård. Vi har definitivt kommet på rett tid.

### FOR STOR FOR FRYSEREN

Tovdalselva er likevel mye mer enn Boenfossen, så vi reiser videre allerede samme kveld. Ved midnatt når vi Rislåvollen Gård. Den ligger på sone 4 av 5 soner som den lakseførende strekninng av elva deles i.

På tunet viser vi den nydratte fisken til Sigrun Frøysnes Flaa, grunneier og innehaver av det nye overnattingsstedet. Finnes det fryseplass?

– Nei, du det har vi ikke til så stor fisk. Det er jammen den største jeg har sett. For en fisk!

Løsningen blir å dele laksen i to. Vi er de første overnattingsgjestene hos grunneieren, og Sigrun er vertskap av det sjeldne. Over nattmat forteller hun at familien ønsker å satse på lakseturisme, men mangler erfaring med laks. Det er tross alt en stund siden fisket var på høyden her.

– Ingen i familien har noen gang fått laks. Vi har ikke fisket heller! Nå



**FISKEPRAT:** Johan Olsen og Gunnar Krogsveen slår av en prat langs de velpleide elvebreddene ved Boenfoss.

jobber grunneierne i elva med Norske Lakseelver for å skape en modell som kan gjøre fisket her mer attraktivt og gunstig for både grunneiere og fiskere over tid. Det er jo stort sett noen få lokale som fisker her nå, og på den andre siden av elva koster det bare 50 kroner døgnet for et fiskekort. Jeg tror betalingsviljen og potensialet er større, sier Sigrun.

### SJARMERENDE JUNGELFISKE

Etter noen timers laksefiskesøvn våkner vi av at den lokale storfiskeren Lars Einar Reme står og klikker på en Hardy ute på tunet. Han er morgenens guide. Da vi kommer ut av den tette granskoen og fram til første hølen, setter vi pris på følget. Vi befinner oss i ingenmannsland. Elvedisen er i ferd med å lette over vannet som strømmer gjennom skog og klipper. Det er ikke en sjel å se, til tross for ideelle vannforhold rundt 50 kubikk.

– Det er ikke så lett å fiske de øvre delene av Tovdalselva uten lokal kunnskap. Elva er ganske lang, og laksen varierer mye i atferd og hvor den går med tanke på vannføring. Det er heller ikke så tilrettelagt langs land her. Det er litt uoversiktlig jungelfiske noen steder, men det er jo også noe av sjarmen, synes Reme.

Enhåndsfiskeren er lidenskapelig og entusiastisk. Han plukker noen egenkomponerte fluer ut av boksen. Den gyllenbrune fargen på elva tilsier svart i fluene. I kombinasjon med rødt og oransje, mener lokal kunnskapen. Vi har trua. Det kastes, byttes fluer og byttes høler. At fisken ikke biter, er en mindre detalj. Dette er uansett en unik naturopplevelse.

### SMÅLAKSELV?

Etter morgenkaffen tas markboksen fram. Ingenting er vel så effektivt som meite på en klarnende elv!

– Det er egentlig bedre å fiske den sønnen fra andre siden, men med haspel kan du kaste over og kanskje få tak på det, sier Lars Einar og peker på en klassisk standplass.

Etter fem kast og mye firing dilter blyet pent langs bunnen. Sekunder etter kjennes skikkelige hogg i snøret. Fisken går rett til værns på



**EGEN SJARM:** Det kan være litt kronglete å komme seg fram på sone 4, men det er også sjarm ved det.



**KJENTMANN:** Lars Einar Reme liker seg best med enhånds og håper han kanskje får muligheten for mer guiding i framtiden.

**FOR STOR FISK:** På Rislavollen er kanskje ikke fryserkapasiteten helt oppe og går, men laksen er i hvert fall til stede!

tilslaget og raser i «halegang» oppover elven. Mellom sju og ni kilo er anslaget, men etter få minutters kamp kjøres den fast under noen store steiner tre meter fra land.

Det gir mersmak. På vei tilbake kla-

rer vi ikke å motstå et siste par kast på en lang brekkant vi lot ligge urørt tidligere på morgenen. Minutter etter mister vi en fisk og huker på en ny på Remes spesialflue.

### – ER IKKE DETTE EI SMÅLAKSELV?

Tor Arne spør uten å forvente svar idet vi sender stanga til hverandre rundt hengende grantrær. Vi må to høler nedover elva før fisken vil stoppe. Etter en halvtime med ras og stang, får vi endelig høvet svaret på spørsmålet hans. 9,7 kilo tovdalslaks. Sprek som juling!

På vei tilbake fra elva føler vi oss nesten som om vi har oppdaget noe helt nytt. Det er helt spesielt å komme til et slikt sted og møte et fiske i startfasen av noe som kan bli et lakseeventyr. Å se at det fortsatt finnes gjemte perler blant Norges lakseelver >>>





**UREGULERT:** Boenfossen er uregulert. Når elva er så lav som den har vært de siste årene, går fisken i selve fossen og ikke i laksetrappen. Derfor har man ikke kontroll over hvor mange fisker som går opp elva til enhver tid.

og at elver som Tovdal på den rette dagen kan sidestilles med «luksuselver» som Lærdal, Vosso eller de beste valdene fra Trøndelag og nordover, er befriende.

På Rislåvollen Gård er overraskelsen over fangsten ikke noe mindre enn blant fiskerne selv.

– Det er godt dere skal hjem i dag, vi har ikke plass i fryseren, triller det fra Sigrun på herlig sørlandsdialekt. Hun serverer husmannskost og napoleonskake, og spør om vi kan komme tilbake neste år og lære henne og sønnen å fiske? Jo da, det skal vi klare ... ●

**SPESIALFLUA:** Flueboksen til Lars Einar Reme indikerer hva som fungerer i Tovdalselva.



## TOVDALSELVA

Vassdraget er 143 kilometer langt og ikke regulert. Tovdalselva, som også kalles Topdalselva, inngår i en verneplan for Sørlandet mot utbygging av vannkraftverk. Hanefossen kraftverk i Uldalsgreinen av elva påvirker likevel vannstanden av elva. Laksen kan i dag vandre opp til Herefossfjorden. Det er bygget laksetrapp ved Boenfossen.

Beste vannstand for laksefiske er når elva går mellom 30 og 120 kubikk. Sone 2 er fluesone. De andre sonene er åpne for fiske med annet utstyr. Sluk er tillatt i sone 2 i juni ved offentlig kjøp over scanatura/lakseelvene.no. For grupper som booker hele sonen, begge sider av elva via Boen Gård, er sluk tillatt i juli og august. Egne soner mellom sone 4 og 5 kun med døgnkortsalg og stangbegrensning. Passer perfekt for tilreisende fiskere og kan kombineres med overnatting og servering på Rislåvollen Gård

Mer info: [www.scannatura.no](http://www.scannatura.no), [www.lakseelvene.no](http://www.lakseelvene.no), [www.tovdalselva.no](http://www.tovdalselva.no) og [www.boengaard.no](http://www.boengaard.no).

**KONGELIG:** Boen Gård var kongelig gods fram til cirka 1680. Så vokste gården fram på 1800-tallet med blant annet sagbruksvirksomhet. I dag er det familien Olsen som eier og drifter det de håper skal bli en attraksjon for laksefiskere.



## BOSTED

**Boen Gård** er en herskkelig og nyrenovert praktgård som sitter på egne fiskerettigheter i sone 2 og kan ta imot grupper for full bevertning og fiske. Høy standard og god service. Mer info: [www.boengaard.no](http://www.boengaard.no).

**Rislåvollen Gård** er et koselig og genialt utgangspunkt for fiske i øvre del av elva. Har rettigheter til den nå stangbegrensede sone 4. Ligger i nærheten av de gode fiskeplassene Laksefoss og Buhølen og kan huse 9 personer til 250 kroner natten per snute. Mer info: [www.rislavollen.no](http://www.rislavollen.no). Du finner også alternativer hos [www.hagestadhytteutleie.com](http://www.hagestadhytteutleie.com) og på Lakseloftet (3727 62 82) i Birkeland.